

МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕСЕДА О СРПСКОЈ ЋИРИЛИЦИ

1.

Када сам примио ваш љубазни позив да будем гост на смотри у част ћирилице, овде, у Бајиној Башти, захвалан сам пожелео да испричам, кратко али с лепом успоменом, како сам некад, у прошлом веку, јер су сад и векови чешћи, камоли дани и године, док сам био студент, сваког јулског дана, добијао разгледнице у боји вашег града и околине, увек с истом реченицом посебне оданости и увек с истим потписом, ћириличким, па сам веровао да је мало крајева код нас и код других где има толико лепих пејзажа, људи, речи и слова, али сам се уплашио да би то прешло у личну исповест која не би умела да каже истину да ли је лепши бајинобаштански предео ујутру, с првим зрацима светлости или испред ноћи када су сенке дрвећа и брда дугачке или су од свега лепше ћириличке, некадашње, речи на разгледницама.

2.

Пожелео сам да похвалим отменост коју сте дали ћириличкој баштини, свакодневно и посебним програмима који су добро осмишљени, насељени догађајима духовности, културе и људских домета вишег реда и значења, као што приличи месту које се угнездило поред реке што већ седамдесетак година протиче кроз светску књижевност и носи приче о мостовима на њој и судбинама човековим из разних времена, тако да се на педесетак језика зна и чита да је српски нобеловац својим мајсторством успео да исправи *криву Дрину* и своје главне књиге напише на српском језику и ћириличком писму.

3.

Пожелио сам да вас замолим да укупност српског језика и његовог ћириличког писма замислите као велики слив матичне реке у Србији, као Велику, Јужну и Западну Мораву у коју, са свих страна, непрекидно, са изворâ, потока̂ и језерца̂ пристижу притоке од ћириличких слова, речи и реченица под чистим народним именима Моравица, Ђетиња, Скрапеж, Бјелица, Каменица, Чемерница, Ибар, Товарница и Гружа, Нишава, Бистрица, Калиманка, Јабланица, Ветерница, Пуста река, Топлица, Врла, Власина, Џепска, Предејанска и Козарачка река, Јасеница, Црница, Раваница, Ресава и Ресавица, Лугомир, Осаница, Лепеница, Раља, Рача, Јовановачка и Каленићка река, па замислите, одједном, колико је у њиховом сливу српских речи изговорено откад се тамо тако матерњи језик назива, колико је ћириличких слова, коврцавих и малих, кудравих, отегнутих и збијених, свакаквих, уписано у сетенције, уговоре, поруке и тестаменте, у писма војницима на стажу или фронту, ђацима, студентима и свима који су од кућа некуд отишли да раде друкчије и говоре друкчије, колико је суза поквасило папире са ћирилицом која је као моравска река умрежила целу средишњу Србију и њену Шумадију, и дозвола свакога ко истим језиком говори, мисли и пише, ма где био, некад и сад.

4.

И пожелио сам да се поверавам, овде, на обали модрикасте реке која на својој саставници има кањон Невидио и још десетине таквих клисура и усека, с преградама и без њих, с притоком која се зове Лим, на чијој обали су, давно, пред крај дванаестог века, у Петровој цркви, по наруџбини хумског кнеза Мирослава, брата Стефана Немање, великог жупана и родословног зачетника светородне лозе, исписани најлепши ћирилички иницијали које имамо, украшени као нигде, у *Мирослављевом јеванђељу*, у темељној српској књизи, завршеној записом грешног дијака одакле почиње миленијум српске књижевности, заједно са житијима и усменим народним изрекама, причама, лирским и епским песмама, да би се од њих уздигла литература која се окупља у Антологијској едицији *Десет векова српске књижевности*, на почетку са Светим Савом, у досад објављених сто двадесет и три ћириличке књиге, а биће их још толико, у свим жанровима, с одабраним стиховима, приповеткама, романима, драмама, есејима, књижевним историјама и критикама, највише из прошлог и нашег века, највише штампаних први пут на основном српском писму које сада Срби сами од себе

штите, почесто окривљени да тако свој национализам појачавају више него што је допуштено, као да није природно да сваки народ држи, брани и обрађује имање које су му преци оставили.

5.

И пожелео сам да као сведок који је прву жеђ утолио на једном од дринских извора, онамо где се каже да нема воде без букова хлада, близу манастира Подмалинско, Бијела, Довоља, Добриловица, Пива, Заграђе и Шћепаница, да замолим све вас који овакву реч примате с радозналошћу и љубављу према почетку да се подсетимо светих места, задужбина Немањића, Бранковића, Лазаревића и других, паљених, рушених и скрнављених, али увек обнављаних, никад уништених, у побожном ћириличком Подрињу, из 1219. са Белим анђелом и гробиштем Светог Саве лавре Милешеве, где су штампане три књиге милешевске, богослужбене, украшене старом ћирилицом, да набројимо: манастир Бања прибојска из дванаестог века чији се старешина помиње у *Сѣуденичком ѿшѣику*, Добрун или Крушево с портретима краљевске породице, Ломница са записом о ктиторима који су се звали смирени Генадије и смирени Акакије, Мажих или Ораховица, Папраћа на извору реке Спрече, Петковица и Чокешина под Цером, зворничка Тавна, златиборски Увац и јадарска Тривоша где је јеромонах Јосиф написао познати *Родослов*, Родовашница у којој је монах Лука 1541. преписао по њој названо *Јеванђеље*, манастир Рујно где је монах Теодосије основао штампарију 1537. и штампао *Четвороеванђеље*, тек саграђени Соко-град владике Лаврентија с именом Светог Николаја чије књиге се све чешће умножавају и читају, манастир Рача, задужбина „младог краљевића Драгутина, праунука Немањиног”, средиште преписивачке школе, одакле су у Великој сеоби Арсенија Чарнојевића до Сентандреје, Коморана и Ђура стигли Кипријан, Јеротеј, Венцловић и други, познати као писци, као песници од којих имамо и стихове

Перо се поби,
ум изнеможе.
Лист опада,
старост достиже,

који су на дар добили фрушкогорски манастир, па вас опет позивам да понављамо истину да у свим манастирима Подриња, овако овлашно поменути, на фрескама и зидовима, као и у свим старим и српским православним храмовима, у светогорском Хиландару

и Студеници с краја дванаестог века, у седмовратој Жичи, задужбини првог српског краља и седишту првог архиепископа, у групи цркава Пећке патријаршије, коју народ зове Пећаршија, где је било седиште и маузолеј српских архиепископа и патријарха који се тамо и данас крунишу, где долазе у пратњи туђе војске, у опкољеним Високим Дечанима, у опеваној Грачаници Краља Милутина, највећег српског задужбинара, у Бањској, у Девичу и стотинама косовскометохијских цркава којима су на много места албанском руком ломљени крстови, свуда, дакле, на фрескама и зидовима, ћирилица је оставила доказе чији су ликови на живопису и шта се важно некад дешавало, што јесу прворазредни историјски извори, који обично почињу речима: „Да се зна”.

6.

Пожелео сам да издвојим, с крупним разлозима и за памћење, да је под Таром Рача крај Дрине била најсигурније место у окупацији, спаљивању храма и у Другом светском рату, упркос томе и луду времену, за *Мирслављево јеванђеље*, знамениту српску рукописну књигу, и да је Рача, по томе и другим заслугама, у нашој свести симбол побуне и вечности, као што је такво место Сопотница и у њој црква Светог Георгија где је монах Љубавић, на трагу Ободске штампарије Ђурђа Црнојевића, у Црној Гори, где је 4. јануара 1494. завршено штампање прве ћириличке јужнословенске књиге, и под мајсторском управом Божидача Вуковића Подгоричанина, на чијем гробу крај Скадарског језера пише да је био први српски штампар, што данашње црногорско читање историје оспорава а да не зна да тако спори свој корен и раст, а тај исти Божидар Вуковић, оснивач и власник познате ћириличке штампарије у Венецији, упутио је Божидача Горажданина и нареченог Љубавића да у Сопотници крај Горажда и Дрине оснују штампарију и у њој, српском редакцијом, штампају три богослужбене књиге, прве тако објављене књиге на територији данашње Републике Српске, па се овако, са почетним подацима, окупљају у дринском сливу ћириличка слова из свих српских земаља, данашњих и заједничких са другим народима.

7.

Пожелео сам да заједно опет одемо на ћирилички извор, што је требало да урадим на почетку, али је за такав позив увек прави час, да кажемо како је Свети Сава у житију свог оца, Светог Симеона Мироточивог, у карејском и студеничком типуку, па у црквеном

и грађанском *Законоправили*, великој књизи српске културе, у писму где народним језиком описује поклоњење Христовом гробу и набраја мале светиње што их је наменио као дар игуману Студенице Спиридону, свуда је први српски архиепископ и светитељ, први књижевник и правни писац, своје реченице украшавао ћирилицом и свако њено слово благословио да не бисмо заборавили које писмо је наше и да смо га давно добили и дуго пазили природним начином, као своје и за нас, увек и свуда где се српским језиком говори и пише.

8.

И пожелео сам да обновимо просветитељско градиво, да не сметнемо с ума како су Срби, најпре у манастирима, потом у школама и богословијама, у осамнаестом веку у школи за учитеље, сомборској па сентандрејској, у првој гимназији у Сремским Карловцима, потом у Новом Саду и редом, у Лицеју крагујевачком и Великој школи београдској, у читалиштима и другим установама, учили ћирилицу у различитим облицима њених слова и помоћних знакова, дуго, све до деветнаестог века, у првом његовом делу, када је Вук Карацић, некадашњи ђак манастира Трноша, реформисао српски језик, за основу књижевног језика узео говор источнохерцеговачки који се данас изгубио у четири имена истог ополитиченог језика, саставио *Српски рјечник*, прву књигу новије наше књижевности, превео *Светио њисмо*, написао граматику, објавио антологије народне књижевности и уједначио српску ћирилицу, на јединствени начин, за сваки глас његов знак, од А до Ш, како није нико, ни у ћирилици ни у латиници, укључив и ону латиницу што су је Срби прихватили као своје друго писмо, с великим ризиком да буде и једино, што би био преседан кад је реч о цивилизованим народима који воле своје а не дирају туђе, који не би као ми, у Тршићу, крај Вукове куће и Куће писца, основали Музеј језика и писма а не Кућу језика и писма, јер није жив језик и његово писмо музејска реткост, није ни *Закон благовјернога цара Стефана* познат као *Душанов законик*, донет на сабору властеле и црквених великодостојника 1349. у Скопљу, допуњен 1354, сачуван у неколико преписа, фототипски доступан у издањима Српске академије наука и уметности (САНУ) и других, није ни чувена бакрописна *Калиграфџија* Захарија Орфелина, у осамнаестом веку у Бечу отиснута у три хиљаде примерака с царском наградом од сто дуката, није ни први број Орфелиновог *Маџазина* из 1768, првог српског часописа, ни *Летопис Матице српске*, најстарији живи српски и европски часопис који кроз три године слави два века

свог излагања, јер су све то живи делови велике српске ћириличке хронике.

9.

Пожелио сам, дакле, да саставим овакав прилог, свечан у чињеницама, дубок у помињаним годинама, омеђашен метафоричким називима и именима заслужних, све тако у славу ћирилице, што је прави разлог, пожељан да буде повећаван и учестан, али и у одбрану ћирилице, јер би требало јасно рећи, ако то може било коме бити јасно, како је дошло да Срби запоставе писмо на којем су се давно описменили и ушли у учене европске народе, по којем су се прочули, којим се служе у књижевности и другим областима духа, и то дуго, читав миленијум, који су на ћириличком писму добили све најбоље што имају у својој култури, просвети и духовној историји, у рукописима и књигама, на светим местима, у храмовима, у архивским списима, у писаним траговима који су и непребројени и непребројиви, па сам згуснуто и у једнореченичним одељцима, да би што више стало у мало времена, таквим поводима сам тражио симболичне примере за опомену шта доиста имамо у свом наслеђу, али би требало, исто тако, у примерима, рећи како се према таквом добру односимо и од кога би требало томе да се учимо.

10.

Пожелио сам, на малочас реченом трагу, на месту где отварамо поглед у част ћирилице, да испричам део историје писаће машине, чија је производња обустављена 2017. у Индији, коју су енглески изумитељи покушавали да направе у осамнаестом веку, па је почетком деветнаестог века прво писмо на њој састављено за грофицу Тури, па су касније писаћу машину звали „клавир који пише” или је слушали као ударе малих чекића по систему музичког чембала, у Тирољу је градили углавном од дрвета, да би свештеник, лекар и физичар Хансен направио куглу која пише са педесет слова 1865, па неколико година касније усавршена и индустријски произвођена у низовима, с редовном сликом на којој лепа млада дама прстима проналази слова и куца а средовечни човек диктира, да би тако ручно преписивање, краснопис и мастило почели да се губе, да уступају место писаћој машини, у великом броју примерака латиничкој, само понегде ћириличкој, бар када је реч о онима што су стигле у руке Срба који су тако постали зависни од других, у првој Југославији, па још више у другој, социјалистичкој, када су писаће машине прозиводиле фирме из Словеније, „Сава” из

Љубљане и „Емона” из Јесеница, затим „Унис” из Сарајева и Војна фабрика „Славко Родић” из Бугојна, из које је стизала мала и ретка „Бисерица”, једина ћириличка, па је зато мој пријатељ пре четрдесетак година упорно тражио у београдским испоставама секретаријата унутрашњих послова да му дају личну карту на ћириличком писму, да му име Ђорђе не пишу латиницом као Џорџе, кад је само једна станица за такве послове надлежна имала ћириличку „Бисерицу”, у Улици 29. новембра и нигде више, што каже да је латиничка „окупација” ћирилице дошла као последица техничке и технолошке зависности, да Србија није производила писаће машине, да их је увозила са запада, и сад западу окренута, а не са истока, јер кад рано гледа у исток човека може да заслепи јако сунце, а тако је било и кад су стигли рачунари и остале дигиталије које су добиле ћирилицу тек када су се Срби већ били навикли на латиницу, усвојену, врло често, и као знак одважности.

11.

И пожелео сам да кажем да наша деца, данас, у Србији, букварским и другим путевима уче ћирилицу, уче да пишу и читају тако, имају ћириличке уџбенике, а онда, већ у другом разреду уче латиницу, што је у реду, увек је боље имати две могућности него једну, али због велике густине латиничких назива на улицама, где су ћирилички натписи тако ретки да личе на нешто срамотно, што треба скривати, због густине латиничких слова на телевизијским и филмским екранима, у књигама за читање, јер издавачи кажу да су ћириличка слова шира, да узимају више простора, да су таква издања скупља у штампаријама, да се прилагођавају захтевима књижара из региона, јер се регион не прилагођава ћириличарима, јер су ћириличари прилагођени другима, осим оних који се удружују и намећу као једини заштитници националног писма, као да то није брига државе и установа по надлежностима, као да то није питање које треба уредити јасним и строго применљивим законским прописима, без страха да ће им неко рећи да на уласку у савез са другим државама и народима морају нешто своје жртвовати, јер они што су већ у савезу савесно чувају и свој језик и своје писмо.

12.

И пожелео сам, у својој завршној жељи, можда наметљиво истицаној, али је то тражио стил у говорничком обраћању које није случајно састављено у дванаест реченица и одељака, јер је дванаест број општег испуњења и заштитни симбол над овом беседом

koja je htela na malom prostoru da smesti што више знакова ћирилице, као што хоће да на крају буде потписана, по реду ствари, па сам кренуо да нађем примере и за потпис, што ми није било тешко, јер сам узео слова каква је користио владика црногорски Његош,

о коме најружније говоре они што их је прославио, а његова ћирилица је од уједначених и сложних слова па сам узео рукопис Николе Тесле

чији је ћирилички потпис усред Њујорка био развучен, хармоничан у распореду слова, једноставан и леп, па сам узео потпис Михајла Пупина

који је из Америке у Идвор и Београд слао писма откуцана на ћириличкој писаћој машини, пре Другог светског рата, који је имао уметничких седам ћириличких слова у свом потпису, оригиналном по средњем слову и свему, узео сам потпис Милутина Миланковића,

читљив, различит према приликама, некако обичан кад наговештава како је његова научна мисао ишла кроз васиону и векове, па сам узео потпис са више страна завидљивошћу опањканог Иве Андрића,

у ћириличкој повезаности имена и презимена, као да је то целина, као што и јесте, само таква, па сам, после скупљања великих пет ћириличких потписа добио слободу да кажем Србима да се потписују као што су се потписивали Његош, Тесла, Пупин, Миланковић и Андрић, јер су то примери које ваља следити, јер мало таквих

узора у српској науци и култури имамо, јер им ништа није фалило што су писали ћирилицом, кад треба и латиницом, и на другим језицима, и што су се читком ћирилицом потписивали, и што су, сваки на свој начин, поручили да ученом човечанству сваки народ треба да даје најбоље што има, оно што је изворно и оригинално као што је оригинална српска ћирилица.

(Бајина Башта, на отварању „Ћириличне баштине”, 21. мај 2021)